

Amstelo damum

Tijdschrift voor de kennis van Amsterdam — 1 | 2023

€12,50

Inhoud

Amstelodamum
Jaargang 110–1, 2023

- 2 Het Amsterdam van *Jan Boomgaard*
6 *Pauline Micheels*: Louise C.A. van Eeghen (1884-1979)
De bildungsjaren van een feministe
25 *Celine Oldenhage*: Vergeten schilderij van Bartholomeus van der Helst (her)ontdekt Kort Amsterdams
36 *Patricia van Ulzen*: Nepkunst in Amsterdam Amsterdamse notitie — opinie en actualiteit
43 *Bert Zeeman*: Onder bibliothecarissen Burger, Sevensma en de Amsterdamsche bibliotheekquaestie van 1924
61 Recensies Boeken
63 Nieuwe publicaties De keuze van Amstelodamum

Amstelodamum
is een driemaandelijks tijdschrift van het Genootschap Amstelodamum.

Website
amstelodamum.nl

Redactie
Patricia van Ulzen hoofdredacteur
Renate Meijer assistent hoofdredacteur
Thijs Boers
Sarah Bosmans
Judith Brouwer
Gijs van der Ham
Merel Klein
Pauline Micheels
David Mulder
Erik Schmitz
Justyna Wubs-Mrozewicz

Eindredactie
Renate Meijer

Redactieadres
Redactie Amstelodamum
p.a. Stadsarchief Amsterdam
Postbus 51140, 1007 EC Amsterdam
e-mail: redactie@amstelodamum.nl

Voor (nieuwe) auteurs
De redactie ontvangt graag voorstellen voor degelijk onderbouwde artikelen die een nieuw licht werpen op heden en verleden van Amsterdam. Voor de auteursinstructies zie www.amstelodamum.nl

Ontwerp en opmaak
Gijs Sierman

Afbeelding omslag
Zie pagina 7

ISSN
ISSN 0165-9278

Verkoop uitgaven o.a.
Athenaeum Boekhandel (Spui 14-16)
Stadsboekwinkel (Vijzelstraat 32)

Uitgever
Virtùmedia bv Zeist

Lidmaatschap
Een lidmaatschap houdt in: vier tijdschriften en één boek per jaar, deelname gratis of tegen kostprijs aan excursies, lezingen en andere activiteiten.
Lidmaatschap normaal € 62,50, digitaal € 40,-, studenten € 19,-.
Aanmelden op onze website amstelodamum.nl of een e-mail aan amstelodamum@spabonneservice.nl (tel. 088-1102021).
Prijswijzigingen voorbehouden.
Opzeggingen twaalf weken voor afloop van de abonnementsperiode.

Geef Amstelodamum cadeau
Kent u iemand die ook prijs stelt op gedegen onderzoek naar heden en verleden van Amsterdam, maar nog geen lid is van Amstelodamum? Denk dan eens aan een lidmaatschap van Amstelodamum als cadeau. Als welkomstgeschenk ontvangt het nieuwe lid een extra jaarboek.
Aanmelden op de website amstelodamum.nl (Lid worden → cadeau-abonnement).

Patricia van Ulzen hoofdredacteur

Over dit nummer van Amstelodamum

Kijk ze braaf poseren voor Thérèse Schwartz, de zusjes Ella en Loukie van Eeghen (op de voorkant van deze *Amstelodamum* en op p. 7). Als Van Eeghen-telgen waren beide meisjes voorbestemd voor een beschermd leventje, maar de jongste van de twee, Loukie (1884-1979), stippelde haar eigen, avontuurlijke pad uit. Pauline Micheels beschrijft de eerste veertig jaar van Loukies leven, waarin zij zich ontwikkelde tot een actieve voorvechter van het internationale feminisme. Over een andere Van Eeghen, Piet (1816-1889), is onlangs een zeer leeswaardig boek verschenen. Auke van der Woud recenseerde het voor ons.

De reorganisatie van het Amsterdamse bibliotheekwezen in 1924 bracht de toenmalige bibliothecaris van de universiteitsbibliotheek tot razernij. Hij was zo woedend dat hij zijn persoonlijke wrok tegen zijn tegenstanders opschreef in een verslag dat hij zelf liet drukken. Bert Zeeman analyseert deze ‘bibliotheekquaestie’, die in de kern een strijd was tussen een vakinhoudelijke en een managementbenadering.

Dit nummer van *Amstelodamum* bevat ook een regelrechte *scoop*. Er is namelijk een nieuw schilderij van Bartholomeus van der Helst ontdekt. Of eigenlijk herontdekt, want een restaurator was al in 1932 op de handtekening gestuit die leidde tot de toeschrijving aan Van der Helst. Vreemd genoeg werd deze spectaculaire ontdekking daarna al snel weer vergeten. Studente Celine Oldenhage trof de Van der Helst aan in de collectie van de Waalse Kerk, en doet daarvan verslag in haar artikel voor de rubriek *Kort Amsterdams*.

De *Amsterdamse notitie* gaat dit keer over ‘nepkunst’ in Amsterdam: tentoonstellingen van kunstmuseum-achtige instellingen die geen of nauwelijks originele kunstwerken tonen. Moeten we het succes hiervan toejuichen omdat hierdoor meer mensen kunst gaan waarderen? Of betekent het juist de dood in de pot voor de echte musea?

We trappen dit nummer zoals altijd af met de rubriek *Het Amsterdam van*, dit keer geschreven door voormalig Amstelodamumvoorzitter én voormalig directeur van het Stadsarchief Jan Boomgaard.

Patricia van Ulzen is hoofdredacteur van Amstelodamum en freelance kunst- en cultuurhistoricus. Zij bereidt een boek voor over werk en leven van beeldend kunstenaar Daan van Golden (1936-2017).
imagineametropolis.com

Onlangs opende in een voormalig schoolgebouw in De Pijp een nieuwe kunstinstelling, RTXP, afkorting voor ART experience. De beroemdste schilderijen aller tijden hangen er, van de Mona Lisa tot een late Mondriaan, niet de originelen maar nageschilderde kopieën. Nepkunst kortom, en er zijn meer plekken in Amsterdam waar afreksels van echte kunstwerken worden gepresenteerd. In de Fabrique des Lumières op het Westergasterrein kan het publiek zich vergapen aan enorme, bewegende projecties van kunstwerken op de muren, plafonds en vloeren, onder begeleiding van toepasselijke muziek. Ook de kunst in het Moco Museum is grotendeels een afgeleide van de originelen. Wat moeten we vinden van deze nepkunst in Amsterdam?

FABRIQUE DES LUMIÈRES Mijn medesporters op de sportschool weten dat ik in de kunst en cultuur werkzaam ben, en daarom leek hen de Fabrique des Lumières op het Westergasterrein echt iets voor mij. Maar ik reageerde bedremmeld op hun enthousiaste verhalen over de bewegende, gigantische projecties van kunstwerken die daar sinds april vorig jaar te zien zijn. Ik legde uit dat ik als ouderwetse kunsthistoricus alleen échte kunst waardeer. Vanuit mijn professionele principes zijn reproducties taboe, helemaal als die reproducties het origineel opblazen, in fragmenten opdelen, laten bewegen en wat voor schandaligs er in de Fabrique des Lumières al niet meer gebeurt. Ik weet niet of ze goed begrepen wat ik bedoelde en ik weet niet of ik het goed uitlegde. Bovendien rees bij mij direct twijfel over die heilige kunsthistorische principes. Want reproducties zijn van oudsher het middel om meer mensen van kunst te laten genieten, en is dat niet exact wat deze Lichtfabriek doet? Veel oudere reproducties, uitgevoerd in ets of gravure, worden bovendien tegenwoordig op zichzelf als artistieke creaties gewaardeerd, dus wie zegt dat dat uiteindelijk niet ook zal gebeuren met de bewegende lichtkunstwerken?

Het werd kortom tijd om het spektakel zelf te gaan bekijken. En spectaculair waren ze, de zogenoemde ‘immersieve exposities’ over Friedensreich Hundertwasser (1928-2000) en Gustav Klimt

1a-b Start en detail uit de expositie *Gustav Klimt, goud en kleurrijk* in de Fabrique des Lumières, Amsterdam, 22 april 2022 t/m 5 februari 2023. Foto 1a 2023, Patricia van Ulzen, foto 1b Fabrique des Lumières.

(1862-1918). Anders dan bij een traditionele expositie omhullen de beelden de bezoeker volledig, want alle wanden, plafonds en vloeren van de gigantische Zuiveringshal (1230 m², hoogte tot zeventien meter) worden beschenen door honderd videoprojectoren. Bovendien zijn de projecties permanent in beweging. De intensiteit van de ervaring wordt versterkt door de begeleidende muziek. Niet alleen de oorspronkelijke kunstwerken maar ook fragmenten daaruit dwarrelen door elkaar heen, zodat geheel nieuwe beelden ontstaan. Het zijn eigenlijk abstracte films, met een begin en een einde. De twee ‘tentoonstellingen’ duren samen een klein uur (afb. 1a-b).

Hoe moest ik hier tegenaan kijken, behalve apegapend en overdonderd, net als alle andere bezoekers? Is het kunsthistorisch gezien ‘fout’ wat hier gebeurt? Het auteursrecht wordt in ieder geval niet geschonden, want Klimt is meer dan zeventig jaar geleden overleden en de expositie van Hundertwasser is tot stand gekomen in samenwerking met de stichting die zijn nalatenschap beheert. Toch zullen musea die authenticiteit hoog in het vaandel hebben staan, zoals het Rijksmuseum, nooit beelden laten zien die zijn afgeleid van het echte kunstwerk, ook al is het auteursrecht verlopen. Tenminste niet op zaal, want het Rijksmuseum moedigt op de website creatief gebruik van kunstwerken juist wél aan met de Rijksstudio. Ook in de museumshop is het origineel verre van heilig.

Wat de Fabrique des Lumières doet is dus legitiem, maar biedt het ook een waardevolle museumervaring? De Hundertwasser-‘tentoonstelling’ was smaakvol, verrassend en in de speelse geest van de kunstenaar (afb. 2). Het ritme van hedendaagse elektronische muziek (Murcof en Kimmo Phjonon) werd gevolgd in de beelden. Bij Klimt klonk vooral romantische (dus niet contemporaine) muziek van de meest dramatische soort, die het geheel indrukwekkend maar ook nogal bombastisch maakte. De goudkleurige zuilen die bij wijze van architectonisch decor op de wanden werden geprojecteerd legden daar nog eens een schepje bovenop. De ouderwetse kunsthistoricus in mij werd tevreden gesteld door

2 Expositie *Hundertwasser*, in de voetspooren van de *Wiener Secession* in de Fabrique des Lumières, Amsterdam, 22 april 2022 t/m 5 februari 2023. Foto Fabrique des Lumières.

de in de ‘tentoonstelling’ opgenomen achtergrondinformatie, die echter verwarrend genoeg achterwege bleef toen er niet alleen werken van Klimt maar ook van tijdgenoot Egon Schiele te zien waren. Maar het gaat in de Fabrique in de eerste plaats om de emotionele ervaring, de *experience* (afb. 1b, 2, 6 en 7).

De eigenlijke makers van deze ‘tentoonstellingen’ zijn niet Hundertwasser en Klimt, maar de curatoren. Dat zijn Gianfranco Iannuzzi, creatief directeur van Culturespaces, de overkoepelende organisatie die niet alleen in Amsterdam, maar ook op allerlei andere plekken in de wereld immersieve tentoonstellingsruimtes heeft opgericht, en Cutback, een bureau voor grafisch ontwerp en animaties. Zij nemen een vrijheid die geen enkele curator van een regulier museum zou durven te nemen. Maar zij trekken wel een groot publiek, en misschien is het wel dankzij hun *experience* dat bezoekers een liefde ontwikkelen voor de kunst van Hundertwasser en Klimt. Dat is wat reguliere musea ook proberen, maar minder makkelijk bereiken, alleen al omdat voor sommige mensen de drempel om een museum te bezoeken best hoog is. Overigens wordt in de Fabrique des Lumières ook gewerkt met nog levende kunstenaars, die in de kleinere ruimten hun werk mogen presenteren. Dan ligt het auteurschap natuurlijk bij de kunstenaar zelf.

RTXP EN MOCO MUSEUM Hoewel de naam van het nieuwe initiatief RTXP in De Pijp ook een *experience* belooft, lijkt het veel meer op een traditioneel museum. Ook in andere opzichten is het niet te vergelijken met de Fabrique des Lumières: daar heerst technische perfectie, hier zijn de bedoelingen beter dan het resultaat. Alle kunstwerken in RTXP zijn nageschilderde kopieën, van de Italiaanse renaissanceschilderijen in de eerste zaal tot en met de Malevich en Mondriaan in de laatste zaal (afb. 3). Alleen de *Nachtwacht* is een reproductie en *Het Joodse bruidje* een 3d-print (afb. 4). Sommige kopieën zijn nauwelijks van het origineel te onderscheiden, andere zijn knullig geschilderd. Van één van de kopieerschilders, de dankzij televisie bekend geworden Nard Kwast, is ook eigen werk te zien. In antwoord op mijn vraag waarom niet is gekozen voor reproducties, vertelden de oprichters mij dat ze hechten aan het schildersambacht. Dat is op zichzelf sympathiek, maar het verschil in technische vaardigheid en materiaal ten opzichte van de originelen is te vaak te groot – alleen al het grove hedendaagse doek dat steeds door de verf heen te zien is, ook bij werken die oorspronkelijk op paneel zijn geschilderd, is storend. RTXP zal bezoekers die op zoek zijn naar een *experience* teleurstellen, maar voor collega-kopieerschilders en andere geïnteresseerden in de kunst van het naschilderen is het smullen. De oprichters hopen ook schoolkinderen te trekken, die in RTXP laagdrempelig kennis kunnen maken met de hoogtepunten van de westerse kunstgeschiedenis.

Een derde Amsterdams museum met kunst waarvan de echtheid op z'n minst twijfelachtig is, is het Moco Museum op het Museumplein. Het museum voor moderne (Mo) en contemporaine (co) kunst lokt honderdduizenden bezoekers per jaar met grote namen als Banksy, Jean-Michel Basquiat, Keith Haring, Andy Warhol en Jeff Koons. Journalisten van *de Volkskrant* deden in 2019 onderzoek naar de collectie en ontdekten dat de authenticiteit van veel werken niet vaststaat.¹ Ook wezen ze erop dat publieksliefeling Banksy, wiens meisje met hartjesballon centraal staat in de reclamebeelden van het museum (afb. 5), op zijn website

3 7 Tentoonstellingszaal in RTXP, Amsterdam met links een handgeschilderde kopie van Kazimir Malevich, *Suprematistische compositie*, 1916 (origineel olieverf op doek, 88,7 x 71,1 cm, in 2018 door de erven geveild bij Christie's New York, huidige verblijfplaats onbekend) en rechts een handgeschilderde kopie van Piet Mondriaan, *Composition with large red plane, yellow, black, gray and blue*, 1921 (origineel olieverf op doek, 59,5 x 59,5 cm, Kunstmuseum Den Haag).

1 A. van Leeuwen en M. Kruijt, “Banksy, Warhol, Kusama, Dalí & Haring”. Het Moco Museum is een selfiewalhalla maar neemt het niet zo nauw met de regels’, *de Volkskrant*, 30 mei 2019, online versie geraadpleegd op 6 maart 2023, volkskrant.nl/cultuur-media/banksy-warhol-kusama-dali-haring-het-moco-museum-is-een-selfiewalhalla-maar-neemt-het-niet-zo-nauw-met-de-regels~b2496eb2/.

4 Tentoonstellingszaal in RTXP, Amsterdam, met links een mechanische kopie van Rembrandt, *De Nachtwacht*, 1642 (origineel olieverf op doek, 379,5 × 453,5 cm, Rijksmuseum, Amsterdam) en rechts een driedimensionale mechanische kopie van Rembrandt, *Het Joodse bruidje*, circa 1665-1669 (origineel olieverf op doek, 121,5 × 166,5 cm, Rijksmuseum, Amsterdam). Foto 2023, Patricia van Ulzen.

2 Banksy, 'PRODUCT RECALL - Art of Banksy', Banksy, website bezocht 6 maart 2023, banksy.co.uk/shows.html

3 'MODERN MASTERS. Meet the Icons of Modern Art', Moco Museum, website bezocht 6 maart 2023, mocomuseum.com/exhibitions/amsterdam.

4 Stichting Landelijk Contact van Museumconsulenten (LCM) en Museumvereniging, *Museumnorm 2020*, p. 3, z.pl., ongedateerd [2020], pdf downloadbaar op website Museumregister Nederland, website bezocht 7 maart 2023, museumregisternederland.nl/.

5 Ibidem en 'Geregistreerde musea', Museumregister Nederland, website bezocht 7 maart 2023, <https://www.museumregisternederland.nl/Geregistreerde-musea>

waarschuwt dat veel musea, waaronder het Moco Museum, nep-Banksy's tonen.² Maar net als de Fabrique des Lumières trekt Moco bezoekers die niet zo snel naar traditionele musea gaan en jonger zijn dan de gemiddelde bezoeker van Stedelijk of Rijks, zoals blijkt uit #mocomuseumamsterdam op Instagram. Tegenover de hedendaagse maatschappelijke problematiek die het Stedelijk Museum verweeft in het tentoonstellingsprogramma, plaatst het Moco Museum kunst die even lichtvoetig als licht verteerbaar is, en perfect dient als decor voor selfies. (Ook in de Fabrique was het één groot selfie-festijn overigens.) En terwijl het Stedelijk de kreet 'Meet the icons of modern art' van de gevel heeft verwijderd, omdat die niet meer past bij het beleid om ook niet-iconen een plek te geven in de kunstgeschiedenis, heeft het Moco deze zelfde woorden tegenwoordig prominent op de website staan.³ Het Moco Museum springt blijkbaar qua publieksbereik in een gat dat het Stedelijk heeft achtergelaten.

ECHTE MUSEA MET ECHTE KUNST Wat is precies het verschil tussen de musea met *fake* kunst en traditionele musea met echte kunst? Musea als het Rijks en het Stedelijk, maar ook bijvoorbeeld het Amsterdam Museum, het Rembrandthuis, het Scheepvaartmuseum, Museum Van Loon en Museum Ons' Lieve Heer op Solder voldoen aan strenge criteria. Ze staan garant voor een kwalitatief hoogwaardige invulling van de kerntaken van een museum: 'verwerven en afstoten, registreren, documenteren, digitaliseren, onderzoeken, presenteren en beheer en behoud van collecties'. Die kerntaken zijn gebaseerd op de definitie van een museum volgens de International Council of Museums (ICOM).⁴ Opvallend aan de definitie is dat 'presenteren' maar één van de acht museale kerntaken vormt. Dat verklaart waarom de Fabrique des Lumières en het Moco Museum niet opgenomen zijn in het Nederlandse Museumregister, een lijst van Nederlandse musea die voldoen aan de zogeheten *Museumnorm*.⁵ Want bij deze belevenisfabrieken draait

5 Publiciteit bij de ingang van het Moco Museum, Amsterdam. Fotograaf onbekend.

6 7 Expositie *Hundertwasser*, in de voetsporen van de *Wiener Secession* in de Fabrique des Lumières, Amsterdam, 22 april 2022 t/m 5 februari 2023. Foto Fabrique des Lumières.

6 P. van Ulzen en L. Vermeer, 'Erfgoed als belevenis', dl. 3, paragraaf 3 van MOOC Cultureel Erfgoed, faculteit Cultuur- en Rechtswetenschappen van de Open Universiteit, z.j., actualisering 2019 door P. de Bruijn, website bezocht 7 maart 2023, youlearn.ou.nl/web/mooc-cultureel-erfgoed/cursus

alles om presenteren, terwijl zorg voor de collectie bijzaak is. Bij RTXP is de collectie kwalitatief niet goed genoeg om geregistreerd te kunnen worden als museum.

Voor de gemiddelde bezoeker is het verschil tussen echte en niet-echte musea echter veel minder duidelijk dan voor erfgoed-experts. Dat is begrijpelijk, want steeds meer officiële musea bieden hun publiek óók een *experience* aan. Bij de heropening van het Scheepvaartmuseum in 2011 noemde de toenmalige directeur Willem Bijleveld zijn museum trots 'een pretpark met inhoud'.⁶ Zo ver gaan andere Amsterdamse musea niet, maar wel moet ieder museum in Nederland voldoende bezoekers trekken om te kunnen blijven bestaan. En dat is niet alleen vanwege de entreegelden, maar ook omdat de overheid en particuliere fondsen hun financiële ondersteuning alleen toekennen als er voldoende publiek afkomt op de musea. Daarom moeten musea tegenwoordig concurreren op de markt met vrijetijdsbestedingen, waarop niet alleen andere musea staan maar ook de Heineken Experience, de IKEA of een festival. Dat leidt tot meer en meer investering in publiciteit en publiekslokkers.

Sommige musea doen daarbij water bij de wijn wat betreft de echtheid van de getoonde objecten. Authenticiteit kan ook bereikt worden, zo is dan de redenering, door de bezoeker een bijna levensechte ervaring te bieden. Musea die strenger in de leer zijn, lokken het grote publiek wél met echte voorwerpen, door deze op te nemen in blockbusters, tentoonstellingen die uniek zijn – of als uniek in de markt gezet worden. Een voorbeeld is de huidige Vermeertentoonstelling in het Rijksmuseum, die enkele dagen na de opening op 10 februari al uitverkocht was. De ironie wil dat veel bezoekers daar de echte werken snel fotograferen om er thuis nog eens rustig naar te kijken of om op sociale media te zetten. Zouden zij niet even tevreden of tevredener zijn geweest met een 'expositie' van Vermeer in de Fabrique des Lumières?

7 Expositie *Gustav Klimt, goud en kleurrijk* in de Fabrique des Lumières, Amsterdam, 22 april 2022 t/m 5 februari 2023. Foto Fabrique des Lumières.

CONCLUSIE Het leek me aanvankelijk hopeloos ouderwets om de opkomst van instellingen met nepkunst in Amsterdam af te keuren. Wat is er mis mee als meer mensen genieten van kunst, ook al zijn het niet de echte werken? Het kan bovendien een stimulans zijn voor de bezoekers om de echte werken te gaan bekijken, en dan profiteren de traditionele musea er ook van. Maar er zit toch een giftig addertje onder het gras. Want hoe verschillend de drie hier besproken instellingen ook zijn, ze profiteren alle drie van het werk van de conservatoren van echte musea. Zonder het verwerven, registreren, documenteren, digitaliseren, onderzoeken, presenteren, beheren en behouden dat zij verrichten en hebben verricht, zouden de werken van Klimt, Warhol, Koons, Haring, Da Vinci en Rembrandt in de vergetelheid zijn geraakt of zelfs zijn vergaan. Maar de grote hoeveelheid entreegelden die de Fabrique des Lumières en het Moco Museum incasseren komt niet ten goede aan de echte musea. En die musea komen toch al steeds minder toe aan beheer en onderzoek van de collectie, omdat hun voortbestaan afhankelijk is geworden van bezoekerscijfers – dit is het geval grofweg sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw, toen ook de museumwereld mee moest in de trend van de marktwerking.

Veel bezoekers maakt het weinig uit of ze naar een echt werk kijken of naar iets wat erop lijkt. Maar diezelfde bezoekers bepalen wel het bestaansrecht van een museum. Musea en andere erfgoedinstellingen raken hierdoor in een spagaat. Ze moeten hun publiek tevreden houden, maar ook goed zorgen voor de collectie. Publiek trekken gaat net zo goed zónder collectie, zo bewijst de Fabrique des Lumières. En het trekken van publiek door middel van museale topstukken vanuit de hele wereld – zoals in een blockbuster als de Vermeertentoonstelling – is voor de werken zelf niet zo best. Er is altijd risico op schade bij vervoer.⁷ Tegelijkertijd is een (kunst) museum zonder echte werken geen echt museum. Misschien wordt het tijd dat overheid en fondsen het belang van een museum weer primair afmeten aan de kwaliteit van de collectie en de tentoonstellingen, en pas in tweede instantie aan de bezoekerscijfers. Of is dat echt te ouderwets?

7 M. Knol, 'Stop de blockbusterverslaving', *NRC*, 21 februari 2020, online versie geraadpleegd op 10 maart 2023, nrc.nl/nieuws/2020/02/21/stop-de-blockbusterverslaving-a3991318.

Bert Zeeman

Onder bibliothecarissen Burger, Sevensma en de Amsterdamsche bibliotheekquaestie van 1924

Bert Zeeman (1958) is politicoloog. Hij studeerde aan de Vrije Universiteit en de Universiteit van Amsterdam, en promoveerde in 1993 aan de Universiteit Leiden. Sinds 1987 is hij in verschillende functies werkzaam geweest bij de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam, de laatste acht jaar als adjunct-directeur. Sinds 2021 is hij met pensioen.

Op initiatief van wethouder Floor Wibaut werd in 1919 in Amsterdam een gemeente-inspecteur aangesteld, die als taak had alle gemeentelijke diensten efficiënter en daardoor zuiniger te laten werken. Deze eerste gemeente-inspecteur, Jacques van Oss, meldde zich ook bij de gemeentelijke universiteitsbibliotheek, waar C.P. Burger Jr. (1858-1936) sinds 1890 de scepter zwaaide. Burger maakte zich boos over deze inmenging in wat hij zag als zijn zaken, maar hij trok aan het kortste eind en ging gedwongen met pensioen. Om verhaal te halen, schreef hij in zijn laatste jaarverslag al zijn grieven over de bezuinigingsoperatie op. Dat verslag liet hij zelf drukken en distribueren. Het tumult dat daarop losbrak werd bekend als 'de Amsterdamsche bibliotheekquaestie van 1924'.

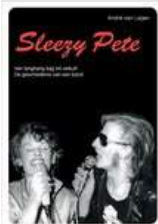
ONVERWACHTE STAP 'Aan Heeren Burgemeester en Wethouders.' In februari 1924 liet de net gepensioneerde Combertus Pieter Burger Jr., ruim 33 jaar lang bibliothecaris van de Amsterdamse Universiteitsbibliotheek (UB), bij drukkerij en uitgeverij J.H. de Bussy op het Rokin op eigen kosten zijn jaarverslag over de jaren 1922 en 1923 drukken (afb. 1).¹ Hij opende zijn verslag met de volgende ontboezeming:

'N.B. Veertig jaren lang (1878-1917) zijn de verslagen van den Bibliothecaris volledig achter het Gemeente-verslag afgedrukt. Sedert 1918 moesten voor den druk aanmerkingen en klachten verwijderd of weggelaten worden. Dit mijn eindverslag heb ik met weglating van enkele zinsneden van persoonlijke inhoud (...), maar overigens onverkort, voor eigen rekening laten drukken. C.P.B. Jr.'

Burger stuurde het verslag onder meer naar de schrijvende pers. Verschillende dagbladen maakten er melding van – van de inhoud én van de commotie die het verslag genereerde. De *Nieuwe Rotterdamse Courant* kopte 'Eine Flucht in die Oeffentlichkeit', de *Niederlander* had het over 'een merkwaardig boekje', het *Algemeen Handelsblad* sprak van 'een zonderling verslag' en *Het Volk* vond het een 'weinig tactvolle publikatie'.²

1 C.P. Burger Jr., *Verslag van de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam over de jaren 1922 en 1923*, Amsterdam 1924.
2 *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 23 februari 1924; *De Nederlander*, 22 februari 1924; *Algemeen Handelsblad*, 21 februari 1924 en *Het Volk*, 26 februari 1924 (geraadpleegd op Delpher).

André van Leijen, *Sleezy Pete. Van langharig tuig tot vetkuif. De geschiedenis van een band* Het Schiedams Schrijfbedrijf 2023

De geschiedenis van een schoolband, ontstaan in de hippietijd. Sleezy Pete maakte van het Gereformeerd Gymnasium 'misschien wel het meest swingende gymnasium van Amsterdam'. Het boek geeft een leuk beeld van de jongerenscene in de jaren 60 en 70 rond deze 'dampende en stampende' rock & rollband. Van binnenuit geschreven door de voormalige drummer.

Ruben Vis, *Niet gemakkelijk iets te bereiken in Amsterdam West. Geschiedenis van het Joodse leven in het westen van Amsterdam* Sanders Israëls-synagoge Sjoel West 2023

In de eerste decennia van de twintigste eeuw trokken Joden vanuit de Jodenhoek in het centrum deels naar nieuwe stadsdelen in West, Zuid, Plan Zuid (Rivierenbuurt), Oost en Noord. Maar 150 jaar geleden stond de allereerste sjoel buiten de Jodenbuurt al in West. Dit boek brengt het religieus-Joodse buurtleven in beeld, en de rol van Joodse buurtverenigingen, voor en na de verschrikkingen van de oorlog.

Frank van Groen en Jip Louwe Kooijmans, *Vogel-atlas. Amsterdam Broedvogels en wintervogels in en rond de hoofdstad* Uitgeverij Noordboek 2022

Amsterdam geen vogelstad? Verkeerd gedacht. Dit alomvattende boek toont alle circa tweehonderd vogelsoorten in Amsterdam in al hun glorie, met prachtige foto's en kaarten die de veranderende populatie door de jaren heen laten zien. Ook wordt er ingezoomd op de effecten van bijvoorbeeld klimaatverandering en verdere verstedelijking op de leefwereld van de vogels. Als bonus geven de auteurs nog tips hoe je je tuin vogelvriendelijker kunt maken. Hier word je vogelaar van.

Selma Leydesdorff en Harry Mock, *Het Joodse proletariaat van Amsterdam 1900-1940 in woord en beeld* Amphora 2023

Het vooroorlogse Joods Amsterdam komt tot leven in dit boek. Op basis van allerlei bronnen, inclusief interviews met de overlevenden, laat Selma Leydesdorff de Joodse stad in al haar facetten zien. Het is een herziene editie van een eerder werk uit 1987, opgeluisterd met schilderijen over het Joodse stadleven van G.J. Staller, verzameld en geselecteerd door Harry Mock.

Gary Schwartz, *Rembrandt met rode baret. De wilde avonturen van een bezadigd zelfportret* WBooks 2023

Rembrandt-expert Gary Schwartz is stellig: het portret van de man met rode baret is wel degelijk een echte Rembrandt. Veel spannender is echter de reis die het werk doormaakte. Gekocht door de latere koning Willem II, doelwit van een kunstroof en later een diplomatieke speelbal in de Koude Oorlog. Een waargebeurde historische thriller, met Rembrandts meesterwerk, nu in Duitse privécollectie, in de hoofdrol.

Peter de Waard, *Het geheim van Beursplein 5. Het Turbulente verhaal van vijftig jaar Amsterdamse effectenhandel* Balans 2023

Een mooi onderwerp, een halve eeuw beurshandel in Amsterdam, niet alleen vanwege de vele anekdotes, maar ook omdat allerlei maatschappelijke ontwikkelingen erin gespiegeld worden. Peter de Waard putte uit zijn eigen ervaringen met beursnieuws als financieel journalist bij *de Volkskrant*, en gebruikte daarnaast een ruime hoeveelheid publicaties.

De publicaties zijn verkrijgbaar in de Stadsboekwinkel, Gebouw De Bazel, Vijzelstraat 32, hal, 020-6250950, www.stadsboekwinkel.nl

Tekst: Renate Meijer, Patricia van Ulzen en Marten Visser

Aanvulling

Naar aanleiding van het artikel van Wijnand Galema, 'Een eigen domein voor de zelfstandige vrouw. Woongebouw de Klokkenhof aan het Surinameplein', *Amstelodamum* 4-2022, p. 212-233, ontving de redactie deze aanvulling:

In 2019 werd Erfgoedvereniging Heemschut door bewonersvereniging Surinameplein geïnformeerd over het plan van Vesteda om de bebouwing aan de zuidoostzijde van het plein te slopen ten behoeve van nieuwbouw. Het betrof Surinameplein 35-59, vanaf het voormalige bejaardenhuis Eben Haëzer tot en met de vroegere bibliotheek. Heemschut heeft niet gearzeld

het stadsdeel te verzoeken het ensemble Klokkenhof aan te wijzen tot gemeentelijk monument. Vanwege de cultuurhistorische waarden, uitvoerig beschreven door Wijnand Galema, maar ook als stedenbouwkundig-architectonisch beeldbepalend gebouw. Die waarden zijn onderschreven door Monumenten en Archeologie en de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit van de gemeente Amsterdam. Reden voor het stadsdeel om, ondanks bezwaar van de eigenaar, Klokkenhof met het bibliotheekgebouw in 2020 te beschermen als monument.

Paul Meijer,
Heemschut Amsterdam

Genootschap Amstelodamum

Het Genootschap Amstelodamum, opgericht in 1900, stelt zich ten doel de kennis en de belangstelling voor het verleden en heden van Amsterdam te bevorderen. Het Genootschap geeft jaarlijks viermaal een tijdschrift uit en eenmaal een boek met studies over de stad en haar bewoners. Leden krijgen deze publicaties gratis toegestuurd. Voorts organiseert het Genootschap excursies en lezingen voor leden.

Beschermvrouwe

Femke Halsema *Burgemeester van Amsterdam*

Bestuur

Emmy Ferbeek *Voorzitter*
Dos Elshout *Vicevoorzitter en eerste secretaris*
Marijke de Groot *Tweede secretaris*
Wim Berkelmans *Penningmeester*
Rutger Siemeling
Marianna van der Zwaag

Secretariaat

Mr. R. Siemeling
Postbus 51140
1007 EC Amsterdam
Tel 085-8880889
secretaris@amstelodamum.nl

Website

www.amstelodamum.nl

Schenkeningen

Amstelodamum heeft de culturele ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) status. Mocht u een schenking overwegen neemt u dan contact op met de secretaris: secretaris@amstelodanum.nl

Copyright

Artikelen uit Amstelodamum mogen alleen worden overgenomen na overleg met de redactie en met volledige bronvermelding. Niet in alle gevallen is het mogelijk de houder van de rechten van een foto te achterhalen. Eventuele rechthebbenden, die menen rechten op een afbeelding te bezitten, kunnen zich in verbinding stellen met de redactie.

